

ЗМІСТ

ПЕРЕДСЛОВО	12
Тема 1. НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ. ОЛЕКСАНДР ПОТЕБНЯ	15
1.1. Давньоукраїнська (руська) мова	15
1.2. Мовна картина Русі IX–XIII ст.	19
1.3. Мова доби Литовсько-Руської держави (друга половина XIV – перша половина XVI ст.)	20
1.3.1. Перші переклади біблійних пам’яток давньоукраїнською мовою (чи з її елементами)	22
1.3.2. Пам’ятка-символ народної мови у сакральних текстах – <i>Пересопницьке Євангеліє</i> (1556–1560 рр.)	22
1.4. Мова в другій половині XVI – першій половині XVII ст.	23
1.4.1. Староукраїнська (руська) мова як об’єкт лінгвістичної кодифікації	23
1.4.2. Староукраїнська мова у світських жанрах	25
1.5. Мовно-історична та світоглядова прелюдія Московської доби (друга половина XVII ст.) та мова в часи Гетьманату	25
1.6. Лінгвоцидна політика Москви (друга половина XVII – XVIII ст.)	26
1.6.1. Суть московського світу	28
1.7. Національно-мовне відродження Галичини	30
1.8. Національно-мовне відродження Великої України	31
ОЛЕКСАНДР ПОТЕБНЯ: ТОЙ, ХТО ПРОНИК У СУТЬ МОВИ	32
ЗАПИТАННЯ ДО ТЕМИ	41
ЗАВДАННЯ	41
ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ	43
Тема 2. ПРАВОПИС ЯК ФОРМА І СУТЬ НОРМАТИВНОСТІ МОВИ. ІВАН ОГІЄНКО	45
2.1. Правописні баталії як наслідок великої політики між православними і католиками	45
2.2. Правописні системи як основа мови	48
2.3. Правопис 2019 – продукт ліберально-гібридної моделі мовної політики	53
2.3.1. Фонетичні зміни	53
2.3.2. Морфологічні та словотвірні зміни	54
2.3.3. Власне правописні зміни	56
ІВАН ОГІЄНКО: ТОЙ, ХТО УКРАЇНІЗУВАВ ОСВІТУ ТА ЦЕРКВУ	58
ЗАПИТАННЯ ДО ТЕМИ	66
ЗАВДАННЯ	66
ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ	68

Тема 3. ЗАКОНОДАВЧЕ ПОЛЕ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.

ТИПИ МОВНИХ НОРМ. ОЛЕНА КУРИЛО	70
3.1. Законодавче поле української мови	70
3.2. Національна та літературна українська мова	74
3.3. Історія творення мовної норми і мовного стандарту	75
3.3.1. Деукраїнізація українських слів	79
3.3.2. Типи мовних норм.....	81
ОЛЕНА КУРИЛО: НАВЧАЛА НЕ ПРАВИЛ, А ЛЮБОВИ ДО НАШОЇ МОВИ	84
ЗАПИТАННЯ ДО ТЕМИ	89
ЗАВДАННЯ	89
ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ	91

Тема 4. УКРАЇНСЬКА ЛЕКСИКА ТА ЇЇ СЛОВНИКАРСЬКА КОДИФІКАЦІЯ.

ПАМВО БЕРИНДА	93
4.1. Лексичні засоби української мови	93
4.2. Словникарська кодифікація української лексики	97
4.2.1. Початок українського словникарства у час Русі.....	97
4.2.2. Словник Бориса Грінченка	101
4.2.3. Словникарська справа від часу проголошення незалежної України (УНР) 22 січня 1918 року	101
4.3. Типи лінгвістичних словників.....	103
4.4. Типові порушення лексичної норми.....	107
ПАМВО БЕРИНДА: ТОЙ, ЯКИЙ ЗАМАНІФЕСТУВАВ ПРОСТУ РУСЬКУ (СТАРОУКРАЇНСЬКУ) МОВУ В XVII ст.	110
ЗАПИТАННЯ ДО ТЕМИ	118
ЗАВДАННЯ	118
ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ	119

Тема 5. БАГАТСТВО Й НЕПОВТОРНІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО

СЛОВНИКОВОГО ЗАПАСУ. БОРИС ГРІНЧЕНКО	122
5.1. Багатозначність слів крізь призму норми.....	123
5.2. Омонімія в аспекті норми.....	126
5.3. Паронімія в аспекті норми	127
5.4. Синонімне поле мови як джерело поповнення словникового запасу.....	130
5.5. Поняття про тавтологію і плеоназм	133
БОРИС ГРІНЧЕНКО – ВОЇН НА ПОЛІ МОВИ	135
ЗАПИТАННЯ ДО ТЕМИ	151
ЗАВДАННЯ	152
ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ	153

Тема 6. ЛЕКСИКА З ПОГЛЯДУ ПОХОДЖЕННЯ

ТА СТИЛІСТИЧНОГО ЗАБАРВЛЕННЯ. ОЛЕКСАНДР ПОНОМАРІВ..... 155

6.1. Лексика з погляду походження.....	155
6.2. Типи запозик.....	157
6.2.1. Доцільність та недоцільність запозик.....	160
6.2.2. Деукраїнізація українських слів.....	162
6.2.3. Українські відповідники до іншомовних слів у різних царинах знань.....	163
6.3. Англійізація як суржик.....	168
6.3.1. Асиміляція та адаптація чужомовної лексики.....	171
6.4. Лексика української мови зі стилістичного погляду.....	173
ОЛЕКСАНДР ПОНОМАРІВ: МОВОЗНАВЕЦЬ ЛИЦАРСЬКОГО ГАРТУ	177
ЗАПИТАННЯ ДО ТЕМИ	182
ЗАВДАННЯ	183
ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ	184

Тема 7. ПРАКТИЧНА ОНОМАСТИКА І ФРАЗЕОЛОГІЯ. ОЛЕКСА ТИХИЙ

7.1. Ономастика як символ національної ідентичності.....	186
7.1.1. Винародовлення (асиміляція чи уподібнення) прізвищ	187
7.1.2. Особливості відмінювання прізвищ	189
7.1.3. Винародовлення українських імен.....	190
7.2. Фразеологія як вислід національної традиції.....	192
7.2.1. Лексичний склад фразеологізму.....	195
7.2.2. Системні відношення у фразеологізмах	196
7.2.3. Типові порушення фразеологічної норми.....	196

ОЛЕКСА ТИХИЙ – ДОН КІХОТ ХХ СТОЛІТТЯ З ОБЛИЧЧЯМ

ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРЕЗИДЕНТА	200
ЗАПИТАННЯ ДО ТЕМИ	206
ЗАВДАННЯ	206
ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ	208

Тема 8. ФОНЕТИЧНА НОРМА ЯК СКЛАДНИК МОВНОЇ СИСТЕМИ.

ОЛЕКСА ГОРБАЧ

8.1. Самобутність української фонетичної системи.....	210
8.2. Фонетична норма.....	213
8.3. Акцентуаційна норма.....	216
ОЛЕКСА ГОРБАЧ – ІСТОРИК МОВИ	223
ЗАПИТАННЯ ДО ТЕМИ.....	231
ЗАВДАННЯ.....	231
ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ	233

Тема 9. НОРМАТИВНИЙ АСПЕКТ СЛОВОТВІРНОЇ НОРМИ.

СВЯТОСЛАВ КАРАВАНСЬКИЙ	235
9.1. Самобутність української словотвірної системи	235
9.2. Словотвірна норма	237
9.2.1. Порухення словотвірної норми на рівні суфіксів	239
9.2.2. Порухення словотвірної норми на рівні префіксів	245
9.2.3. Порухення словотвірної норми у вживанні прислівників	247
9.2.4. Порухення словотвірної норми у вживанні складних слів	247
9.2.5. Порухення словотвірної норми на рівні словосполук	248
9.3. Історичний словотвір крізь назви <i>Русь, Росія, Україна, Московія</i>	249
9.3.1. Походження та вживання лексеми <i>Русь</i>	249
9.3.2. Походження та вживання лексеми <i>Росія</i>	250
9.3.3. Походження та вживання лексеми <i>Москва</i>	251
9.3.4. Походження та вживання лексеми <i>Україна</i>	252

СВЯТОСЛАВ КАРАВАНСЬКИЙ – МАЛОВІДОМИЙ БОРЕЦЬ

ЗА КУЛЬТУРУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	254
ЗАПИТАННЯ ДО ТЕМИ	259
ЗАВДАННЯ	259
ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ	261

Тема 10. МОРФОЛОГІЙНІ ЗАСОБИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.

МЕЛЕТІЙ СМОТРИЦЬКИЙ	263
10.1. Самобутні українські морфологічні риси	263
10.2. Категорія роду українського іменника	264
10.2.1. Проблемні форми роду іменника	264
10.2.2. Рід іншомовних незмінюваних іменників	268
10.3. Категорія числа українського іменника	269
10.4. Особливості груп іменників	271
10.5. Відмінювання іменників. Родовий відмінок однини	272
МЕЛЕТІЙ СМОТРИЦЬКИЙ – АВТОР «ГРАМАТИКИ СЛОВ'ЯНСЬКОЇ»	277
ЗАПИТАННЯ ДО ТЕМИ	288
ЗАВДАННЯ	288
ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ	289

Тема 11. ОСОБЛИВОСТІ ВІДМІНЮВАННЯ ІМЕННИКІВ.

ОЛЕКСА СИНЯВСЬКИЙ	292
11.1. Давальний відмінок як свідок живої мови	292
11.2. Знахідний відмінок – особливості відмінювання	293

11.3. Орудний відмінок – особливості відмінювання.....	293
11.4. Місцевий відмінок – особливості вживання.....	294
11.5. Труднощі творення кличного відмінка та звертання.....	295
11.5.1. Особливості звертання.....	298
11.6. Відмінювання іменників у множині.....	298
11.7. Особливості відмінювання множинних іменників.....	300
11.8. Порухення морфологічної норми іменника.....	300
ОЛЕКСА СИНЯВСЬКИЙ – ТВОРЕЦЬ УКРАЇНСЬКИХ	
ЛІТЕРАТУРНИХ НОРМ.....	302
ЗАПИТАННЯ ДО ТЕМИ.....	308
ЗАВДАННЯ.....	308
ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ.....	310
Тема 12. ГРАМАТИЧНІ КАТЕГОРІЇ ПРИКМЕТНИКІВ, ЗАЙМЕННИКІВ,	
 ЧИСЛІВНИКІВ. АГАТАНГЕЛ КРИМСЬКИЙ.....	312
12.1. Українські прикметники як мовна самотність.....	312
12.1.1. Порухення морфологічної норми прикметників.....	315
12.2. Українські займенники як основа вказівності.....	316
12.2.1. Уживання пошанної множини займенників.....	318
12.2.2. Порухення морфологічної норми займенників.....	320
12.3. Українські числівники як належність до давнього шару лексики.....	322
12.3.1. Функціонування числівників.....	323
12.3.2. Морфологічна норма числівника.....	325
12.3.3. Зв'язок числівника з іменником.....	327
АГАТАНГЕЛ КРИМСЬКИЙ – ВИДАТНИЙ МОВОЗНАВЕЦЬ-ПОЛІГЛОТ.....	328
ЗАПИТАННЯ ДО ТЕМИ.....	336
ЗАВДАННЯ.....	336
ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ.....	338
Тема 13. ДІЄСЛОВО КРІЗЬ ПРИЗМУ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ.	
 БОРИС АНТОНЕНКО-ДАВИДОВИЧ.....	340
13.1. Культура мовлення дієслова.....	340
13.2. Уживання наказового способу дієслова.....	343
13.3. Специфіка часу дієслова.....	345
13.4. Особливість дієвідмін.....	346
13.5. Архаїчні (атематичні) дієслова.....	347
13.6. Ненормативні форми дієприкметника.....	349
13.7. Форма на -но, -то в системі культури української мови.....	356

13.8. Дієприслівники в системі культури української мови	358
13.9. Порухення морфологічної норми дієслова.....	359
БОРИС АНТОНЕНКО-ДАВИДОВИЧ: ВІД ЯЗИКА ДО МОВИ	
І ВЕРШИН МОВОЗНАВСТВА.....	360
ЗАПИТАННЯ ДО ТЕМИ	368
ЗАВДАННЯ	368
ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ	370
Тема 14. ДИСКУРСИВНІ СЛОВА ЯК ЕТНОСПЕЦИФІЧНІ ІДЕНТИФІКАТОРИ	
В КУЛЬТУРІ СПІЛКУВАННЯ. ПАВЛО ЖИТЕЦЬКИЙ.....	
14.1. Самобутність українського прислівника.....	373
14.1.1. Порухення мовної норми щодо вживання прислівника.....	374
14.2. Особливість українського прийменника.....	375
14.2.1. Типові порухення мовної норми прийменника	376
14.2.1.1. Прийменник <i>по</i>	376
14.2.1.2. Прийменник <i>при</i>	378
14.2.1.3. Прийменник <i>за</i>	380
14.2.1.4. Інші прийменники	381
14.2.2. Синонімія прийменникових конструкцій	382
14.3. Самобутність українського сполучника	383
14.4. Особливості часток в українській мові.....	383
14.5. Самобутність вигуків.....	384
14.6. Типові порухення мовної норми дискурсивних слів.....	384
ПАВЛО ЖИТЕЦЬКИЙ ПЕРШІЙ ВИСВІТЛИВ УКРАЇНІ	
ПЕРЕСОПНИЦЬКЕ ЄВАНГЕЛІЄ	386
ЗАПИТАННЯ ДО ТЕМИ	395
ЗАВДАННЯ	395
ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ	396
Тема 15. СИНТАКСИЧНІ ЗАСОБИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.	
ВАСИЛЬ НІМЧУК.....	
15.1. Синтаксичні засоби культури мовлення (норма та її руйнування).....	399
15.2. Особливості дієслівного керування.....	405
15.2.1. Типові порухення дієслівного керування	406
15.3. Синтаксичні норми як спосіб мислення.....	408
15.3.1. Координація (погодження) підмета з присудком	408
15.3.2. Помилки в уживанні додатка	410
15.3.3. Поєднання однорідних означень з іменником.....	410
15.3.4. Узгодження прикладки з означуваним словом.....	411

15.3.5. Уживання відокремлених обставин	413
15.3.6. Уживання однорідних членів речення.....	413
15.3.7. Особливості складнопідрядних речень.....	414
15.4. Типові порушення синтаксичної норми	415
ВАСИЛЬ НІМЧУК – АТЛАНТ ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.....	416
ЗАПИТАННЯ ДО ТЕМИ.....	424
ЗАВДАННЯ.....	424
ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ.....	427
ПІСЛЯСЛОВО	429
ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА	430